

ЮЖНЫЙ
РУССКІЙ ЗБОРНИКЪ,

ИЗДАНИЕ

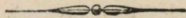
Амеросія Метлинскаго.

ГАРАСЬКО,
АБО ТАЛАН И В НЕВОЛИ.

ПОВІСТЬ В СТИХАХ

Михайла Макаровського.

ХАРЬКОВЪ.

ВЪ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ТИПОГРАФІИ.

1848.

Печатать позволяется съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи
представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. С.-Петербургъ, Декабря 6 дня,
1847 года. *Цензоръ И. Срезневскій.*

Е, е — читается твердо, будто э. Ё, ё — читается мягко,
будто ѳе, ѳе. У, у — читается твердо, почти будто ы,
только ближе къ э, нежели къ и.

ГАРАСЬКО.

—

ВИСТУ ПРО НЕВОЛЮ.

1.

В горах кавказських, що туман
То сніг, то пара обвиває, —
Де сонце меркне, то палає,
А ненаситний бусурман —
В день рище, ніч не спить, злочинець,
Хрестян як найде, риже, губить, —
Коли-ж из них кого полюбить,
Веде додому на гостинець:
Там лит из вісім горював
Гарасько, призвищем Знемога;
Но не журився, а на Бога
Миж ворогами уповав.
В биду-ж попався неборак
Не за розбій, не за покражу.

Не за мошеницьку продажу,
А суще без вини, ось як:
Щоб толк йому завчасу дати,
Звелили батько, дід и мати—
Од праці талану шукати,
Итти до моря зароблять;
То він послухав, попросавсь,
Знайшов попутчика в дорози
И через мисяць в Таганрози
У Грека в писари нанявсь.
Той Грек скарби велики мав,
Знав силу в купли и в товарах,
По ярмаркам и на базарах,
Що полюбилось, закунав, —
Знастив и нагрузив судно,
Пустивсь по Трапезону в море,
Та диткам и жоні на горе
На третій день пришов на дно.

2.

Бида ся трапилась тоді,
Як про неї и не гадали,
Весело спидать посидали,
Мочили сухари в води,
Поки Онисько кашовар
Щербу притириу ваганамі,
Варену густо з сазанами,
Як Грек вподобав Господарь.

Взялися йисти; хто словце,
Хто друге викидав для шуток,
И Грек, набивши добре шлунок,
Смнявся та лигав пивце.
Сердешний тильки лоцман мьявсь,
Присив до страви, та й зхонився,
Вси снасти оглядать пустився,
То вниз, то в гору придивлявсь,
Канати де-где підтягав,
Корму поправив сам руками;
Но в груди вдаривсь кулаками
И дуже гризно загукав:
«Та годи, братци, шутковать,
А нум молитися щільно Богу,
Щоб нам сю тяжкую дорогу
В живих и без биди закончать!
От гнів небеський настає:
Земля застогне, затрясється;
Грім, буря, вихор понесеться;
Заграє море й зашпуге.»
И море справди стало грать,
Дощ льється, бури загремили,
Високи хвили закипили—
Суденце стали вверх буркать;
Тьма тьмуца воду обняла,
Хоть блискавки кругом літають;
На хмари хмари настигають,
На тучу туча налягла.

«Молитесь!» вдруге загукав:
«От ми уже не маем свиту;
Куда нас мчить, не дам одвиту;
В таким я гори не бував!
Чи чуєте? уже трищитъ
Прибижище песчасне наше,
А хвиля мов пид скрипку пляше,
И куди хоче нас тащитъ.»
«Молитесь!» втрете закричав:
«Вагу излишню викидайте,
Користь прокляту забувайте,
Аби Христос помогу дав.»
Послухали: гук, голос, крик
До неба з моря отдалися;
Од всіх молитви понеслися,
Ни один не нимив язык.
Да тут-то трісь та лусь, судна
Вси снасти заразом порвало,
Товару и людей не стало,
Покрица хвиля всіх одна.
Одломки тільки шум хапа,
Об билши менши розбивае;
То мов костри з них пиднимае,
То верне вниз и розсипа. —

3.

От-так-то Грек той утопивсь!
Артиль пропала несчастливо;

Гарасько-ж на талан п диво
Якось до берега прибивсь.
Чи з ломом він туди заплив,
Чи хвиля верхова прибила,
Чи занесла небеська сила,
Тепер не зна й не розумив.
Бо плув без помку, и лежав,
Поки Черкес из-за Онапа
Арканами його як цана
Зв'язав, опутав, заужав,
Та причепивши до коня,
Помчав полями и горами,
То по бескетам, то борами,
А дали приковав до пня.
Одначе швидко одкував,
Наставив чабаном ватаги,
И залюбки чи-то з уваги
Гаман йому и люльку дав.

4.

Гарасько буцим-то за те
Коло овечок побивався,
Хитрить, як мога крить старався,
Що горе серденько гните.
Веселий, ручий молодик,
Письменний, смилый, балакливий,
Обличчям повний та змазливий
И толковитий як старик;

В неволи мов в господи спав,
На всіх як на своїх дивився,
Пив, їв, не вомпив, не смутився,
А часом и писни спивав.
Два роки в речи не пускавсь,
А в третій год, понявши мову,
Найшов собі потиху нову,
Свою отчизну славить взявсь.
Хваливсь, що в руській стороні
Свої з своїми не воюють,
Чужих не рижуть, не грабують,
А бють их тилки на війни;
Що вирна мужови жона —
Товариш сущий, не рабиня,
Дар божий, певна господиня,
И з ним живе повик одна.
Тут реготалися синки,
Батьки й диди их мордовались;
Прочувши-ж казень любовались
Уряду всякого жінки.
«От-там-то счастья и життя,
И честь, и слава молодцям,
Дівчатам любим и вдовцям,
А з нас не буде вик пуття
(Шептали крадькома вони);
Бо тут жінкам нема потоли,
Ревниви мучать их по воли,
И за вину, и без вину.» —

5.

Черкес-же парня вподобав,
И щоб зневижить, збити з толку,
Бешмет йому благенський з шовку
И мешти сапьянови дав.
Та й став пророка вихвалять
И толковать, що від святоши
Худобу, панство, разум, гроши
И всяке счастья можно мать.
Се-ж на земли, а то и там,
Де души мають обитати,
Він дасть, чого не розказати,
Ни нашим видумать умам.
«Остав-же хрест; твори, небож,
Святую Магомета волю;
То будеш мать счасливу долю
За живота й по смерти то-ж;
Не то, гляди щоб гнів його
Моим ножом або стрилою
Над сердцем и душею злою
Суда не показав свого.»
Сказавши горець вивод свій,
По сердцю сподивавсь отзиву,
И душу парневу правдиву
На свій підладить думав стрій.
Гарасько-ж тилько позихав,
Ни на словечко не озвався,

Підглухим и нимим здавався,
А послѣ на-прямки сказав:
«Я край сей дуже полюбив,
Но вири предкив не покину,
Хоть тут як муха зараз згину,
Хоть буду и здоров, и жив.
Мени не страшен пистолет,
Ни нѣж, ни шабля из булата,
Ни спис твій, ни стріла перната,
Ни сам пророк ваш Магомет.
Так не лякай мене ни сам,
Ни ласки не сули святоши;
Я не продам Христа за гроши,
А рад и жить, и вмерти з ним.»
Сказавши се, упав до нѣг,
А Баязет (так нехрист звався)
Затрясся з серця, запалався,
Налаяв, плюнув и побиг. —

6.

Що-ж колив людоид тогди,
Про се Знеможенко не знає,
А тильки дума та гадає
В своїй неволи и биди:
Як мога зраду тушковать,
Під горця з лести підбираться,
На вси-ж чотири оглядаться,
И куди лучше тягу дати.

Мороковав и ніч, и день;
На скели лазив, на крутизни—
Своеи виглядять отчизни,
И мовчки там стояв як пенъ.
Зорив; но край йому святий,
Ховали тучи й хмари тъмущи,
И гори снігови, и пуши,
И пара, и туман густий;
И тим сердега доволнивсь,
Як чорне бованило море,
Що переплив один на горе
И з Греком вкупи не втопивсь.
Як тільки-ж птиця відтіля
З веселим огласом летіла,
Вся кров тогди в йому кишла;
Подумав, що своя земля
Ще вистъ в черкеськую турму,
Про батька, матинку и діда,
Про товариство, про сусіда
Або про милую йому.—

7.

Тут сам сердешний сліз не стер,
А там отець, и дід, и мати,
Ни йисти не взялись, ни спати,
Як слух зайшов, що він умер;
Питались всяких знахурок,
Так зрадници в замет брехали,

И тильки боки напихали
Та заливались од чарок.
Вси-ж чумаки товкли в одно,
Що парень з Греком в путь пустився,
Одначе в мори утопився,
Як буря зплющила судно.
То сим и стали вири нять,
Дали на дзвони й папахиду
Петривському Отцю Давиду,
И не скупились поминать.
Та черезъ год, не то за два,
В сели забули Гарасима,
И тильки у дяка Зосима
Не вмовкли про його слова.
Бо сей його на путь навів,
Читати вивчив и писати,
И псалми хоть яки спивати,
Любив-же як сунка й жалив.
Та батько спомина и дид,
Як до роботи приступають,
Молотять, косять, тїк змїтають,
И ставлять по йому обид.

8.

А добра матинка що-дня
Не раз, не другий изгадає,
Як и на днищечко сидає,
Як топить и дижу вчина.

В неділю з ладанцем вона
И з свичкою до церкви ходить,
На часточку що-раз находить,
Старців без ласки не мина.
Вернувшись відтиля, мовчить,
То стогне, тужить, в груди бється,
За діло нє-хотя береться,
Або смутуючи квилить:
«Гарасю, соловейку мій!
Як жив, озвись до мене, сину!
Утиш мене хоть на часину,
Поклон дай матери твоїй.
Коли-ж и смерти не минув,
Коли одинчика не буде,
Коли, як кажуть добри люде,
Ти справди з Греком утонув;
То той пісок, що закрива
Тебе від сонечка в пучини,
Хай вирне и мени в кручини
Од тебе передасть слова, —
Хай скаже, як ти утопивсь:
Чи мав хто рученьку подати,
Що-б витягти, одратувати,
Або на сход души моливсь?
Як справди, синку, се було,
И сам на смерть ти охрестився;
То даром, що не причастився:
Не прийме Спас того за зло.»

Базикала, що серце нїй
З жалю и горя толковало,
Но як-то з тим не натякало:
«Не плач! ще жив одинчик твій.»

9.

Та се далека сторона;
До нас сподарь Гарасько ближе;
Так подивимся, що парнище
З кручини й нужди почина.
З сльозами теплими з очей
Спускався він из скель покволом,
Нудивсь ходивши низькодолом,
И щоб розважить смуток сей,
Сошлюку здумав нарядить,
Зробив, и як принявся грати,
Хлопцята стали набигати,
И старики к йому ходить.
Один из сих, мабуть письмак,
Сухий, кривий на праву ногу,
Казав: «Молися, хлопче, Богу;
То будеш вик веселий так.
Тут дуже добре чабапам,
За добиччю вони не бродять,
И з віськом так як ми не ходять,
А служити у скотини нам.
Еть тут пробув ти не годок,
Та ще не плентався в походи,

Нп лкои не знав незгоди,
И дила не робив на срок.
Як хочеш, робиш и живеш,
И, може, тильки знаєш скуку,
Що сала не давали в руку,
Та браги й пинняка не пьєш.
За те твій пан дає на харч
До схоти всяку лагомину,
Махан що лучший за свинину,
А за сухарь — м'ягкий калач;
Як тилько-ж приймеш наш закон,
По воли Бога й Магомета,
То будеш тямить Баязета,
И Русь забудеш так як сон:
Він грошей и худоби дасть,
Оженить, буде надляти,
И пить з тобою, и гуляти,
Та не поустить и в напасть.

10.

Гарасько з разу догадавсь,
Що дид морочить из направи,
И, мов з запалу до забави,
Все грав, ни словом не озвавсь.
На се придумував писни:
Бурлацьки, городськи, чумацьки,
Циганськи, вїськови, козацьки,
Весільни, тихи, голосни.

Програв Марусеньки мистюк,
Ой криче, Каси, На-б'ік-хлопці
Дементаря, про Сич, Погонци,
Сопилки не пускавши з рук;
Не миновав и Гарбуза,
А як почав Хортуні грати,
То стало личенько луняти,
И покотилася сльоза.

11.

Про ту сопилку чабана
И говорили, й дивовались,
И злидні нею любовались,
Віська й черкеська старшина.
В гаремах тільки нуд затявсь:
Там крали нищечком ридали,
Як ніч наступить, сна не мали,
А вечір карою здававсь.
Летили—б и сами туди,
Де парни порхали мов птиці;
Так дома пидить як в темниці
Пророк Махмет заповіда.
Но серцю й оку де закон?
Вони його за страх не мають,
И стид, и сором забувають:
Си сплять, а тих не боре й сон;
Там з роду жевріє любов,
И як порою запалає,

То з толку хочь кого збиває,
И мозок пепутить и кров.
Се и Знеможенко дознав:
Эть як мудривсь, стерігся, штився,
А все таки в забрід пустився,
На муки сам себе отдав! —

12.

У Баязета у дому
Жила сестра його, дивиця;
Звичайна, гарна як зорниця,
И суще диво по уму;
И до хазийства, й до письма
Швидка, охотна и тямуща;
Поклонниця пророка суца;
Вона в гурту, вона й сама
Сливала так як соловей;
В розмовах на вирган мов грала,
Читала, шила, ткала, пряла,
Була моторна для людей.
Очаровала-б и ченця,
Коли-б прокляте покривало
Брївок еи не тушковало
И не туманило лица.
З-пид тих невидимих брївок
Свитились як зирки очици;
Лита поспили одиници,
И стан, и удаль пид винок.

Годкив сімнадцять иї було,
Велику материзну мала,
А з тим добра вона не знала,
Терпила з мальства всяке зло.
Брат все, що лучше, засвоив;
Побрав и дукати, и жемчуги;
Дивчину—ж мучив гириш катюги,
И тильки що живу не зжив.
Та безталанна сирота
Терпила горе та терпила,
Не раз уже втікати хотила;
Но и здоровье, и лита,
Страх, сором и дивоча стать
Си к двору мов приковали
И всякий способ однимали
На воли свита поводити.
Як-же вподобавсь Гарасим;
То краля стала добиваться,
Щоб швидче сяк-то-так зазнаться,
И горем подилитись з ним.
От и надумала вона
Из-пид покривала моргати,
Тютюн та ласощ подкидати,
И задобряла чабана.

13.

Левенець довго опиравсь,
И сердцю не давав потоли,

Боявся смерти й кар в неволи,
И базаринок тих цуравсь, —
Стерігсь, щоб любощив йому
Черкеска з ними не сунула,
Своим законом не наткнула
И не повадила уму.
Коли моргала, він хрестивсь;
Як підкидала що, обходив;
Від неї оченьки відводив
И стоя мовчки вниз дививсь.
Одначе, як ни козирав,
Утратив силу над собою,
Нудивсь, трусивсь, мов з перепоею,
И через три-дні захворав.

14.

Лежить в землянці, та лежить...
Хто-ж здума, зхоче помогати?
Ни батько з-за моря, ни мати,
Ни дід сидій не прибижить.
Хто лустку дасть на чужині,
Водицею його напоить,
Одине, змие, припокоить,
И з ним посидить в западни?
Забрів товариш, обизвався,
Здохнув, заплакав и убрався;
Прийшов хазяїн, пошатався,
Пишов и більше не вертався.

Одна Пиджарочка, за жаль,
Козацьки прикриває ноги;
Не спить, готова для помоги,
Хоч морить голод и печаль:
Як що шелесне, то гарчить;
Як муха сяде, відганяє;
Мовчить, як хворий задримає;
Коли-ж застогне, то вищить.
Но от замовкла и вона:
Де-ж дилась вирная помога,
И хто тепер хоть з-за порога
Разважить прийде чабана? —

15.

Мериме (так та сирота
Несчасна, безталанна звалась)
Бажала й дуже добивалась,
Щоб не жила собачка та.
Доставши десь-то мишаку,
Кидь з маханом, а та ковтнула,
З землянки вийшла, позихнула,
И одубила на току.
Тогди помихи не було
Голубоньци тайком ходити,
И все тихесенько робити,
Що тільки помагати могло.
Руками билими вона
Сердези личенько вмивала,

Синце під нього підстилала,
И теплу вовницю з руна;
Носила йисточки и пить,
Що лучши підставляла страви,
Варила лист и всяки трави,
Аби недугу утолить. —

16.

Но хворий без ума лежав,
Ни на словечко не озвався,
Гарячим як огонь здавався,
Пручався, борсався, дрижав.
Здавалось щогди йому,
Що в мори з Греком утопає,
То оре дома и копає,
Або за спаш иде в турму;
Що вставиши котиться з гори,
То по води холодний бродить,
То з кием у ватаги ходить,
И звірь отгонить на бори.
В сю пору билше турбовавсь,
Махав руками и ногами,
Свирипивсь, совав кулаками,
Кричав: «рятуйте!» и жахавсь.
А як дев'ятий день минув;
То оханувся, охрестився,
Пидвівся, попов, напився,
Приліг, простягся и заснув.

Очнувсь, и глянувши на ту,
Що иногди не допдала,
Його-ж личила й доглядала,
Не знав, чим дячить сироту:
Чи ненькою весь вик свій звать,
За працю, ласку и помогу,
И в думках и в молитвах к Богу,
Чи вирвать сердце и одать.

17.

Здихнув, заплакав: от и все,
Що мав сердега крали дати;
Вона-ж, вона як рідна мати
Иде до його и несе....
Щебече мов синичка та,
Що дитиняток доглядає,
За прокормом для их літає,
И з ним раз-на-раз прилета.
Уже и пє и їить чабан,
Чого ни пив, ни їив из роду:
Сїк з винограду ма за воду,
Щербу, оладья и махан;
Морели цвитом як янтарь
И хвиги медом мов налити,
Мигдаль, каштани смаковити
Лежать, аби вживав сподарь.
То и остербив и встава,
Вороча помаленьку ноги,

Виходить часом из залогъ,
На сонци гриється, спива.
А там и за роботу взявсь,
Пишов ватагу доглядати,
Та Богу дяку оддавати,
Що жив у ворога zostавсь.

18.

Колись-же, як Черкес сподарь
Пиднявсь на дѣбичу з господи,
А жінка лютой породи,
Єхидна, злая, хитра тварь,
В недугу тяжку залягла,
Без сили й пам'яті здавалась;
То краля від неї одкралась,
И вистку парневи дала.
Зійшлись; вмовити до ладу,
В присинках чесно жартовали,
Здихали, толковати стали
Про горе и свою биду.
Чабан клине життя своє,
Нудьгу и тяжкую неволю;
Сирітка-ж безталанну долю,
На суд пророка отдає, —
Но тут-же к серцю прижима
Левенця ручкою своєю, —
То свідчить небом и землею,
Що край свій кине и сама,

И шепче: «От-тепер-то час
 Шо налюбише підобрати;
 И з гір сих и лисив тікати,
 Аби ума достало в нас!
 Так ну!.. роби як лучше ти,
 Коли свѣій рід и край кохаеш,
 И волю, и надію маеш.
 Веди!.. готова я йти.
 Пущусь з тобою по лисам,
 На море, морем и за море;
 Мени не диво — сльози, горе;
 Туда и я, де будеш сам.
 Чи стріль на тебе полетить,
 Чи ніж блескучий в сердце впиється;
 З твоею кров моя зольється,
 И вкупи з нею закипить.
 Як тільки Госпідь нас спасе,
 Як тільки в Русь святу прибудем;
 То там, голубоньку, забудем
 Печаль, журбу, и страх, и все!»

19.

Гарасько тут оледенив,
 И спершу не сказав ни слова,
 Язик отерп, замерла мова,
 Мов каминь сердечко нагнив,
 А страх и зпугав, и зв'язав.
 Як одійшли-ж потроху шпари,

Пустивсь помалу в роздобари,
Здихнув він тяжко и казав:
«Порадо милая моя,
Напутнице моя и мати!
Ох! лучше для мене не знати
Того, що чув від тебе я.
Ти з серця не зняла туги,
Хоть правду де-куди казала,
Но ще мов бильше навязала
И скруту на його, й ваги.
Я рад-би відсиль утікати,
Готов підняти тебе на спину,
Нести в отецькую хатину,
И вик з тобою виговати.
Так я не лицарь и не пан,
Я не пройдисвіт грошовитий,
Невілник громом мов прибитий,
И не мисливець, а чабан.
Куда йти, коли втікати,
Як без попутчика пуститься,
От звіру и погони зкриться,
Пійми и смерти миновать?
Эт тямши-же як я и ти,
Що тут стежки и вси дороги
Черкеськи обняли залогы,
И ришуть горци як хорти.
Та де-ж тепер и братик твій?
Він там-же шарить дни и ночи,

Як звірь вороча люти очи,
И рветься сердцем на розбій.
То має бути та й буде те,
Що як відсилъ тїкати сунемся,
Йому-ж, катюзи, попадемся,
А він и слід наш замете!»

20.

Но краля каже: «Се брїдня;
Хоть по шляхах и єсть залоги,
Но єсть, и ти, шо для помоги
Готови кинуťся що-дня,
Аби шо-небудь заробить,
И за хороший заробїток
Себе, жїнок своих и диток —
И зодягти, и прокормить.
Як тилько приїдеться втїкати,
То я из сих найду пройдоху,
Суну сього, того потроху,
И він готов нам помагати.
Та й Грек один тут прожива,
Захожий, не на дїбич взятий,
Бувалий дуже и багатий,
Народу перша голова.
Він с татусем моим служив,
Ходив на промисел, в походи,
Пускавсь в пустини и за води,
И всякого добра нажив.

Він, знавши всю мою биду,
Колись казав: «Тікай, небого!
Од брата для тебе лихого
Сам куди хочеш проведу.»
Чого-ж тепер бояться нам,
Коли все добре можна мати?
Грек ласку рад нам оказати,
Взять, провести, як знає сам.»
Казала й мала ще квилить...
Но брат прихав, гук озвався:
Гарасько до овець побрався,
Вона-ж до хворои летить. —

21.

В сю пору очи чабана
Уже ватаги отцурались,
До крали тильки поривались,
Ик двору, де живе вона.
На другий день він на гори
Заліг, нудивсь, телесовався,
Заходу сонця дожидався,
И сходу тихои зори.
Як тильки вечір наступав,
Минився свит по небосклону;
Гонив ватагу до загону,
И шляхом на сопилку грав.
Тоди Черкесочка з синець
На двір як мушка вилітала,

Шаталась, буцим наглядала
Або личила всіх овець...
А шлязась, мьялась для того,
Щоб поглядить на милодана,
Сунуть, що малось, из кармана,
Та посли и обнять його.
И от, си штуки викидать
Порою крали удавалось,
И веселитися траплялось,
И вкупи з милим горювать.
Не раз их мисяць заставляв
В саду, крій бука и тополи,
Або у лип на низькодоли
Отрадиим свитом обвивав,
И мов тужив, що з козаком
Дивчина нудиться, скучає,
А зла неволенька мишає
Зложить з ним руки пид винком.

22.

Одначе парень веселивсь,
Що вирну ма на все помогу;
Готовивсь нищечком в дорогу,
И Богу про успих моливсь,
Та обіщавсь, як тилко Він
Отчизну судить повидати:
Калик и сиріт наділяти;
Купить для церкви тульський дзвін;

Мерисю швидче охрестить,
И з нею зараз повинчатся;
Робить, трудиться, побиватися,
И вк любовно з нею жить
Черкеска-ж копіла своє:
Шкатули братни підглядала,
И як лисиця розглядала,
Що лучше в них и краще є.
Осталось тілько для пути
Счастливу вигадать годину,
Для вьюку підобрати скотину
И весь припас к тому найти.

23.

А Баязетови и в сні
Не снилось, що сестра змандрує;
На другий день він їй дарує
Сережки добрі й два перстни,
Що зараз в набигах достав.
Гараськови-ж чекминь суконний
Та пояс з ніжними червоний
На руку кинувши, сказав:
«Отсе й тобі гостинець мій,
Чабане вирний, пилновитий,
За те, що скот у мене ситий,
За догляд у ватаги твоїй.
Як зхочеш дали так служити,
То будеш знати, що твій хазяїн,

Не той у миру Россиянин,
Що за алтин три дни дрижить;
Забудеш: драни постолу
Або из лик никчемни лапти;
Сяряк, пошарпаний на клапти;
Плуг з бороною и воли.»
И тут-то кинувсь на коня,
Помчався стрилкою до дому,
А парню воля молодому
Смийаться з ласки до півдня.

24.

Тепер настала тишина,
Ожився Баязет в господи,
Не дума о своїй пригоди
Ни вѣдн, ни хвора жона.
И вси Черкеси в табуні
Летучих коней попускали,
Запас и зброю в хижі склали;
И голодрабці, и пані
Осилися; один дозѣр
По граням, по шляхам літає,
То стійми стоя поглядає
На руську линію из гір.
Пройшло пів-лита, и нема
Ни диму вѣдтиля, ни пилу;
Кубань мовчить; Москаль на силу
Надиється и мов дрима.

Но тут-то осинь нанеслась;
В борах, садах — деревья голе;
Темные луг, чорные поле;
З Кубани туча поднялась.
Летять гінци мов на крилах,
В аулах лемент роздається;
Москаль піднявсь, Донець несеться,
На гибель нашу и на страх.
«До збруй, Черкеси!» гук гремить:
«До коней! та мерщій сидайте,
Жінок и диток покидайте,
Ходим свободу боронить.
Одни калики та диди
Останьтесь, будьте на сторожи;
Хлопьята-ж в стрій хоч трохи гожи,
За ружья, шашки, та й сюди!
Гунем огулом на врага,
Ризнем, рубнем, що зможуть сили,
За виру, предкивськи могили,
За поле, сакли и луга;
Хто з нами зараз долине
Святиню общу ратовати,
Той буде честь и добич мати,
А сидень кари не мине.»
От позбіралися, и в путь
Летять, земля від их трясеться,
Як хмара курява несеться,
И гори, и луга гудуть.

25.

И Баязет пустивсь упать
Морить других або умерти,
Жона-ж його лежить при смерти
Та мабуть має и не встать!
Пид смуту, страх и галас сей
Мериме вирная бодриться,
З Гараськом хоче спорядиться,
И улизнуть из братських рук.
Зійшлись о-пів-ночи в саду,
Одно другого обнимає;
Чабан и краля забуває
Свою недолю и биду.
Горюють, щоб то взяти, вони,
И ся лепече: «Візьмем гроши,
Намисто, кунтуши хороши,
Ложки, та срибни кумани,
Жемчуг, отлас, парчу, сапьян»...
И що від ньєнки нїй досталось,
А Баязетови попалося
На суще горе, не талан.
За воживо-ж помиркувать
У Грека Фоки зговорились,
Обое Богу помолились,
И зараз розійшлися спать.

26.

На други сутки, як омрак
На землю нїчка напустила,

До Грека любочка сходила,
Вклонилась и сказала так:
«Колись мій батенько и ти
Один другому помагали,
В походах и торгу бували,
Жили й любились як брати.
Ти часто пив у нас и йив,
Татусь у тебе доволнився,
Гуляв по зволу, веселився
И дяку знать за те умив.
Я кров товариша твого,
Дочка Юсупа, сиротина;
Була у батька як калина,
Та зсохлась в братика свого.
Він все добро запив мое,
Мене-ж звирюка не шанує,
Денька без ласки не минує,
Порою чим попавши бє.
И зла невестка—та-ж яга:
Не на добро мене учила,
За коси-ж часто волочила,
И ненавидить як врага.
То я надумала втікати
З одним левенцем аж за море,
На Русь святу, щоб там и горе,
И вик свій вкупи коротать.
Так сжался-ж, змилуйся хоть ти,
Будь батьком при лихній години

И козакови, й сиротини —
 Допоможи нам утекти;
 Дай вожая, як знаєш сам,
 Щоб нас до моря допровадив,
 Аби ни словом не повадив,
 Ни дилом на дорози нам!»

27.

Се Фока слухав и ридав,
 И каже, давши стусень в груди:
 «Такий-то свит! таки-то люди!
 Такий-то рід, щоб він пропав.
 Я, допечко, життя твое,
 Як сам своє, давно вже знаю,
 И бачу часто й підслухаю,
 Що брат тебе клене и б'є.
 Не вперше из моих очей,
 Гарячи слізоньки зускались,
 Не раз мени печінки рвались,
 Як жид з тебе глумився сей.
 Та я-ж бачся и натякав,
 Щоб ти від його утікала,
 И талану собі шукала,
 Де-б Бог тобі приют ни дав.
 Но годи!... перестань тужить!
 Коли до втьоку ти зібралась
 И христявину сподобалась,
 Я рад, — готов вам услужить.

Одначе вожая не дам,
А ось пущуся з караваном,
Візьму вас, зкину за лиманом,
И Гóспидь заштити вас там!
Ти-ж на дорогу прибірайсь,
Шнуруй поклажу всяку в тюки,
Щоб на мои отдати руки,
Утрат-же ї зради не лякайсь.
Не тилько все те збережу,
Но взявши из своєї скрини
Товарища свого дитини
Ралець та ї добрий положу.
Та не подумай и того,
Що ї ворог наш наробить шкоди;
Ще єсть для всякої незгоди
Живець у вожая твого.
Ще ся поранена рука
На шматьтя хоть кого покрає...
А хлопці?... горе не минає
Того, хто займе старика.»

28.

Сирітка кинулась до нїг,
Поклонци тріччи положила,
И обнимавши старожила,
Билила любочка як сніг;
То червонила и тряслась,
Од скруту личенько минулось,

Чїльде россою мов покрилось,
И мова мов не та здалась;
Замьялася, сама не зна,
Чи бигла-б відтиль, чи летила;
Ни путь, ни йисти не зхотила...
И потишає чабана:
«Тепер-то не загинем ми,
Бо руку та й велику маєм;
Куда, и з ким пуститься, знаєм,
Из клятой сеи турми.
Грек Фока—сущий батько нам:
Він за-для нас уже хлопоче,
Сам рад, сам визвався и хоче
Везти нас в край веселий ваш.
Деньок, чи два, чи три мене:
Невистка згине, скот охляне,
Спустие поле, сад завьяне,
Тебе не стане и мене.
Шо-ж скаже брат мій бузувир,
Як не пронав од тучи, грому,
И повернувшись до дому
Загляне в сей несчастний двір?»
Сказавши, охала вона,
И щоб злегчить хоть трохи муку,
И притушити нудьгу и скуку,
Пишла в постіль від чабана.
